

PREDGOVOR.

Umietno piesničtvo naroda našega porodilo se je, na koliko znamo, u Dubrovniku okolo g. 1500. Od onoga doba bilo je sve neprestano vieštih piesnikah ne samo u Dubrovniku, nego i u susiednih gradovih Dalmacie; ali Ivan *Gundulić*, takodjer Dubrovčanin, preteče svih nadaleko i pribavi si izmedju svih najveću slavu. Najznamenitie njegovo dielo jest »*Osman*,« koje evo uprav sada na svietlost izdajemo, i u kome naš proslavljeni piesnik i sám svoju najveću slavu polaže govoreći u istom dielu piev. III. 35 i 36:

»O preslavni kraljeviću,
Nedobitna tvoja dila
Ja bugareć, slavan bit ću,
Tvoga imena ta je sila.

Ah prem sriećnieh moieih dana'!
Ki ću pokoj nać u trudu,
Ako u smàrti cara Osmana
Sried tvé slave živiet budu.«

Obilnii opis predmeta ove piesni naći će dobrovoljni štioć u riećniku, koga na kraju pridajemo, pod riećju »*Osman II.*«

Po mnienju velepoštovanog otca Ambroza *Markovića* Dubrovčanina bi sklopljena ova glasovita pjesan god. 1627¹⁾, a prvi put je štampana u Dubrovniku godišta 1826. po Antunu Martekinu, u tri razdielka na 8.²⁾

Drugo štampano izdanje izišlo je na sviet cirilskimi pismeni pod naslovom: »*Razna diela Jefte Popovića*« u Budimu g. 1827. slovima kralj. univ. peštanskog na malom 8. u dvie svezke. Svaka svezka sadržaje deset pievanjah, i to prva ima 200, a druga 215 stranah.

Prie sada spomenutih dviuh utištenih izdanjah prepisivala se je ova slavna pjesan malone kroz punih dvie sto godištah i razširivala se po svih pokrajinah

¹⁾ Na većoj strani rukopisah, da nereknemo na svih, stoji god. 1621. Nu to nemože nipošto biti; jer kako svi historici jednim glasom spoviedaju, pogibè Osman na 20. svibnja god. 1622. Kako bi dakle mogó Gundulić sklopiti pjesan varhu hude smàrti Osmana za njega jošte živa? Priličnie i istini spodobnie je kojegod potlašnje godište.

²⁾ Naš veleštovani domorodac i viešti znalac domorodne stare i nove literature g. Antun *Mihanović*, plemeniti Hàrvat od Petropolja, sadašnji c. kr. austrianski konzul u Solunu (Thessalonika) bio je izdao oglas u Padovi uprav 1. siečnja god. 1818., navieštujući, da će izdati glasovitu pjesan Osmana Gundulićeva, i pozivaše na predplatu. Oglas i poziv biahu izdani u latinskom i narodnom našem jeziku. U oglasu svojem veli prie hvaljeni gospodin, da je u Mletcih godišta prošastoga (1817.) sve knjigarnice pretražio s namierom: nebi li što našega narodnoga našao? I tù, veli, izmedju ostalih dodje mu i prekrasni rukopis od Osmana Gundulićeva u ruke, koga on za potrebovanu cienu i kupi. Rukopis isti, reče, sudeći po načinu pisanja nadhitio je jedan viek. Početna pismena izkitjena su càrvenom bojom. Nu dielo po njem naviešteno nevidje svietlosti. A zašto? U preduboku snu ležase uboga domovina. Izabrani sveštenik vile slovinske podigó je bio glas u doba gluho! —

slovinskih dâržavah; nu možemo si mislit, da ne bez mnogobrojnih pogriješakah, kao što obično u prepisivanju biva.

Izvornoga Gundulićeva rukopisa više nigdie neima (koi je valjada u potresu g. 1667. u Dubrovniku propó), a izmedju svih tako rukopisnih kako i dviuh utištenih izdanjah scienilo se je kao najbolje dubrovačko. I ne bez razloga; jer je ovo prispodobljeno bilo sa više rukopisah od različitih dobah, kako je to u razdielku tretjem istoga dubrovačkog izdanja na str. 268–269 obilnie zabilježeno.

Ali i ovo toli riedko u naših ovdie krajevih izdanje, ter k tomu jošte radi pravopisa, koi je po pravilu talianskoga — u nas malo komu znanoga — zasiečen, biaše naravno i većoj strani našega naroda nepoznato, da nereknem tudje. Goruća želja vieštih znalacah ovoga preizvârstnoga piesničkoga diela i inih srietnih proizvodah hitre i blage vile dubrovačke nukala je neprestano domorodce, da utemelje jednu glavnicu, pomoćju koje bi se tako višerečena starinska kako i novia izvârstna vile slovinske umna diela organičkim (glasoshodnim) i jednostavnim našim pravopisom ukrašena na bieli sviet iznosila. I to neumorno nukanje porodi narodnu Maticu, to jest novčanu glavnicu, pod koje ugodnom obrambom evo najsjajnie dielo Ivana Gundulića, po obćenitoj želji najpârvo na sviet izlazi. Bože daj, da se pod kriepkim i blagim' njegovim' zrakami duh naroda našega oporavi i osviesti!

Sada nam je dužnost pred učenim svietom razlog dati, kako smo sa izdanjem ovoga diela postupali, to jest: jesmo li izvan gorispomenutoga dubrovačkog izdanja jošte kojih rukopisah u pomoć uzeli, što smo u prisposobljanju ovih sa onim opazili, dodali ili izostavili?

Na što evo odgovora: Kako neima izvornika Gundulićeva, uzesmo za temelj izdanje dubrovačko i prisposodobismo ga sa *sedam* drugih rukopisah od različitih dobah, kakono je:

1. Rukopis od godišta 1699. Ovi bi godišta 1841. u Dubrovniku od g. *Betondića* povieren g. Dru. *Ljudevitu Gaju* na tu svārhu, da ga izdade novim pravopisom u svojoj tiskarni, a on ga je ustupio nam da ga upotriebimo.

2. Rukopis od god. 1727.

3. Rukopis od god. 1765.

4. Rukopis od god. 1786.

Ova tri rukopisa nalaze se u knjižnici g. Dra. *Ljudevita Gaja*, koje on putujući g. 1840–1841 po dalekom slavjanskom sieveru i jugu velikim svojim troškom pribavi i nam iz samoga domorodstva bez svake plate za upotriebljenje povieri. Rukopis od g. 1727 davao nam je izmedju ostalih ponajbolji saviet. Zatim biaše nam od dobre pomoći:

5. Rukopis od god. 1766. Ovi je bio niegda vlastitost Baltazara Adama *Kerčelića*, opata od Káča i kanonika zagrebačkoga, koga je on od jednoga prijatelja iz Dubrovnika, konzula dubrovačkog opata Mihoila Marie *Milešića* g. 1766. dobio, što je Kerčelić na pred-

njem listu istoga rukopisa svojom vlastitom rukom u latinskom jeziku posviedočio. Isti rukopis je sada vlastitost ovdašnje biblioteke kr. akademie znanostih.

6. Rukopis bez godišta; nu od iste ruke i sklada kano i rukopis od god. 1766. Rukopis ovi jest vlastitost duhovne mladeži ovdašnjega sieminišta.

7. Rukopis càrnogorski bez godišta, koga je g. prof. Antun *Mažuranić* god. 1841. u Càrnoj Gori dobio od visokopreosvetjenoga gosp. vladike i gospodara càrnogorskoga, *Petra Petrovića Njegoša II.*

Prispodobivši sve gori imenovane rukopise s izdajem dubrovačkim, uzesimo u dvojbenom slučaju ono uprav za dielo Gundulićevo, što kao najbolje iznadjosmo, bilo u većini rukopisah ili u manje njih, samo ako nam se inače pristojnie i liepše vidjaše. Niekoje strofe izpustismo, dàržeći ih da nisu iz uma Gundulićeva proiztekle, nego da su samo dodatak niekih prepisateljah ili inače po kojem ne vele vieštom i učenom vlasniku rukopisa primetnute, i tako bez razbora prepisivane. Tako n. p. u dubrov. izdanju piev. I. 53:

»*Morsko stado lov od gora`
Povietarce sve što uzdàrži,
Na krajima tihieh gora`
Za jestojsku njim sadružì.*«

nije ništa drugo neg nespretna variacia od kratjega i liepšega Gundulićeva diela u strofi 52. istoga pievanja:

»*Ptica u móru, riba u gori
Jestojske ih sliedom sliede.*«

Istim načinom uklonismo u piev. VII. polag dubrovačkoga izdanja strofu 22.

*»Šlje po otocieh na sve strane,
Dievojčice da izbiraju,
S družiem' plavim càrnce uzdane,
A on brodi k željnom' kraju;«*

jer i ova nije ništa osobitoga, nego samo variacia strofe 10. u istom pievanju:

*»Šlje odtole na sve strane,
Da se otok svaki obhodi,
S družiem' plavim càrnce uzdane,
A on uprav more brodi.«*

Najposlie zabacismo u piev. XX. polag dubrov. izdanja strofu 125:

*»Tiem Sofia càrkva sveta,
U kój turski sad pas vije,
Kàrstjanska će bit opeta,
Kakono je bila i prije.«*

kao očevidan novii dodatak; jer se u mnogih stariih rukopisih nenalazi.

Ima još više takovih strofah, koje razum veoma mute, i koje će jedva plod biti uma Gundulićeva; nu kratkoća vriemena nedopusti nam, da jih oštrie protresemo i kratak sud vārhu njih izrekne, tim manje budući da se u većini rukopisah nalaze. Poštovani otac *Marković* bilježi u izdanju dubrovačkom takove razum smutjujuće strofe zviezdicom, što u razdielku tretjem na str. 268—9 napominje. Po njegovoj misli su takove i one tri, koje mi gore više spomenusmo, s tom samo razlikom, što on u piev. VII. str. 10. a mi 22. za

suvišnu dàržasmo. Izvan oviuh triuh žigosao je goreimenovani pošt. otac zviezdrom jošte sliedeće strofe:

U piev. VI. sedam: 19, 23, 26, 31, 32, 33, 48.

» » VII. četern.: 10, 28, 30–37, 46, 61, 70, 100.

» » VIII. pet: 13, 14, 16, 17, 18.

» » X. jednu: 131.

Svakako vriedi, da se ove strofe dobro na um uzmu, čim jih starii rukopisi nesadàržavaju.

Medjutim dodasmo mi u piev. VII. 103:

»*A on s družbom svoga dvora
Dižè se uprav put Dunava,
Preko poljah, preko gora',
Kud najprečji put poznavava,*«

koju u svih naših rukopisih, izvan od g. 1699. nadjismo, i koja, rekó bi, da prikladno na svome miestu stoji.

Gdiegod prilazi poslie rieči »*gdie*« koigod od samoglasnikah, u toj sgoti sliedeći primier blagoglasja (*euphonia*) narodnih naših piesamah stavismo »*gdi*,« izvan pàrvih niekoliko pievanjah, u kojih to nije podpuno ovàršeno. U poznatih pako riečih: bielo, viera, piesan, miesto, liepo, niegda, rieka, died, tielo i t. d. stavili smo svagdie »*ie*« – na koliko nam rima nije priečila, – dočim se u različitih rukopisih različito sad *e*, sad *i*, sad *ie*, sad *je* nalazi, kako su već ćudi prepisalacah različite bile. U ostalom nismo nikakove druge promiene načinili, osim što smo radi obćenitoga razumljenja razlučili predložne riečice »*pre*« i »*pri*« u sastavljenih riečih, kao: *prevelik* i *privelik*, *prenieti* i

prinieti, što Dubrovčani bez razlike »*pri*« izgovaraju. Vidi ove rieči u dodatom riečniku.

Sasvim da smo svekolike gorespomenute rukopise pomnjivo pregledali i sa izdanjem dubrovačkim prispodobili ih, ter što po umu našem za popraviti biaše, popravili i izpravili: nismo one misli, kao da se nebi jošte gdješto amo i tamo izpraviti i ugladiti moglo. Zato pozivamo svesàrdno svukoliku gospodu rodoljube, koji rukopisah od Osmana Gundulićeva imadu, neka blagoizvole svoje rukopise sa ovim našim izdanjem prispodobiti, i ako bi štogod boljeg iznašli, marljivo zabilježiti i nama ovamo za buduće ravnanje poslati. Mi ćemo sve takove bilježke i pazke, koje bi se s razlogom i svojim vriemenom upotriebiti mogle, sa harnostju i saviestno napomenuti.

Gundulić je slavnu piesan svoju »*Osmana*« u dvadeset pievanjah umietno razdielio; nu od ovih pomanjkaše dva pievanja, sudeć po većoj strani od rukopisah, a i po istoj naravi od žice, koja se provlači kroz svukoliku piesan, *četarnaesto* i *petnaesto*. Kad i kako izginuše, nemože se znati. Nieki vele u trešnji grada Dubrovnika godišta 1667, a ini inako. Nado knadit tu štetu cielovito bez istih pievanjah Gundulićevih nije moguće; niti je, mniemo, to ikomu bilo na pameti, koi se ikada bieše uhvatio onu jazovitu jamu plodom vlastitoga svoga uma zatàrpati. Dosta je, da se izprieči preko one pukotine most, preko kojega bi lašnje mogó pregazit mliednii putnik, za kakova mi svakoga običnoga nenaučna štioca dàržimo; jer dobru skakaocu mosta netrieba, a ako i jest, nesmeta mu;

može bo skokom prevalit i most i jarugu. Za nekazat ništa o gore napomenutom, neizbrojnim pogriješcima izopačenom i doista kukavnom izdanju budimskom Osmana Gundulićeva, štiju se u izdanju istoga dubrovačkom na miestu *četarnaestoga* i *petnaestoga* pievanja dva pievanja, izpievana zaista ne bezumno ni neskladno, po gosparu *Pierku Franatice Sorga*, vlastelinu dubrovačkom, pače po ženskom i unuku od unukah svietloga Gundulića. Ali jedno, što su rečena Sorgova pievanja izbavivši Korevskoga (koi je u tamnici zadavljen, premda malo nakon smàrti Osmanove) odstupila od prave istine, koje se u svoj piesni svojoj veće neg itko od poznatih nam epikah Gundulić dâržашe, dapače rad novosti predmeta svoga i moradiaše dâržati; a drugo i poglavito s toga, što su rečena spievanja tudja vlastitost (izdatelja dubrovačkoga g. Antuna Martekina), načinio je g. Ivan *Mažuranić*, kao obćenito poznati vele viešti piesnik, na miesto praznine Gundulićeve dva pievanja, koja su u ovom izdanju pod brojem *četernaestim* i *petnaestim* umetnuta. U koliko se je u njima nedoletnoj, tako rekuć, visini Gundulićevoj približio, u koliko li učinio, da lašnje pregorimo neprocijenjen gubitak, nije naše suditi, već posó razboritih štioch.

Valja nam napomenuti još i to, da je kratki sadâržaj na čelu svakoga pievanja radi lašnjega pregleda i razumljenja sastavio g. Antun *Mažuranić*, profesor, a riečnik, kojega na kraju svietle ove piesni Gundulićeve pridajemo, sastavio je takodjer isti gosp. Ivan *Mažuranić* s pomoćju spomenutoga brata svoga

Antuna, nebi li možebiti time našem jeziku bar medju inom slavjanskom bratjom lašnji put razkàrčili i probili!

Pisano u Zagrebu dana 20. mieseca Ožujka godišta 1844.

Viekoslav Babukić,

advokat, kao tajnik sl. društva narodne
čitaonice zagrebačke.